

اداره ارزیابی و کنترل ریسک

مقررات داخلی ریسک نقدینگی

شناسنامه سند

تهیه کننده: اداره ارزیابی و کنترل ریسک

این نسخه بر اساس بخشنامه حداقل الزامات مدیریت ریسک نقدینگی مورخ ۱۳۹۶/۰۸/۰۹ توسط اداره ارزیابی و کنترل ریسک تهیه شده است.

تایید کننده: کمیته عالی مدیریت ریسک

این نسخه بر اساس مصوبه شماره ۱۰ در تاریخ ۱۳۹۸/۱۲/۰۴ توسط کمیته عالی مدیریت ریسک مورد تصویب قرار گرفت.

تصویب کننده:

این نسخه بر اساس مصوبه شماره ب گ م/۱/۹۵۳ در تاریخ ۱۳۹۹/۰۴/۰۲ توسط هیات مدیره بانک گردشگری مورد تصویب قرار گرفت.

بازنگری مجدد:

بر اساس هرگونه تغییر در مقررات بالادستی و مرتبط با این شیوه نامه، این نسخه مورد بازنگری مجدد قرار خواهد گرفت.

اختیارات واحد مدیریت ریسک نقدینگی

محدوده اختیارات مدیریت ریسک نقدینگی در چارچوب کنترل و پایش عملیات نقدینگی بانک می‌باشد که هیات مدیره بانک مرجع نهایی تصمیم‌گیری در خصوص آن‌ها می‌باشد.

اختیارات واحد مدیریت ریسک نقدینگی در بانک گردشگری به صورت زیر خلاصه می‌شود:

- ۱- واحد مدیریت ریسک نقدینگی از دسترسی کافی به سامانه‌های تولید گزارش بر حسب نیاز برخوردار است.
- ۲- واحد مدیریت ریسک نقدینگی می‌تواند بر حسب نیاز کارکنان را به کسب مهارت لازم برای گذراندن دوره‌های تخصصی معرفی نماید.
- ۳- اختیارات لازم جهت اجرای فرآیند مدیریت ریسک نقدینگی به این واحد واگذار گردیده است.

مسئولیت‌ها

از جمله مسئولیت‌های واحد ریسک نقدینگی بانک می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- ارائه اطلاعات کمی و کیفی مناسب و به موقع در فواصل زمانی منظم به هیات مدیره و مدیریت ارشد و کمیته‌های ذیربط از جمله کمیته عالی مدیریت ریسک و کمیته دارایی و بدهی؛
- محاسبه نسبت‌های نقدینگی،
- محاسبه نسبت پوشش نقدینگی (LCR)؛
- محاسبه شکاف نقدینگی ایستا؛
- محاسبه شکاف نقدینگی پویا با استفاده از تکنیک‌های پیش‌بینی و روش‌های مدل‌سازی برای پیش‌بینی جریان‌های وجوه نقد؛
- تدوین سناریوهای اصلی و جایگزین،
- انجام آزمون بحران بر پایه سناریوها؛
- تدوین برنامه احتیاطی؛
- شناسایی انواع ابزارهای مالی؛
- ایجاد تنوع و ثبات در منبع تامین وجوه؛
- ارزیابی رفتار سپرده‌گذاران؛
- مدیریت ریسک نقدینگی ارزهای مهم؛
- محاسبه ارزش در معرض ریسک نقدینگی منبع (LaR)؛
- ارزیابی مناسب بودن مدل‌های به کار گرفته شده برای اندازه‌گیری ریسک نقدینگی و گزارش نتایج حاصله؛
- کنترل ادواری نتایج واقعی با نتایج حاصل از پیش‌بینی مدل‌ها.

جریان اطلاعاتی

از آنجایی که گردآوری و پردازش داده مهم‌ترین ابزار گزارشگری محسوب می‌شود، فن‌آوری اطلاعات، طراحی و معماری داده‌ها بایستی به گونه‌ای باشد که به طور دقیق و با سرعت لازم بتوانند میزان منابع در معرض خطر و تمرکزها تعیین شود. این ابزار باید دارای امکانات زیر باشد:

- ۱- اطمینان بخشیدن، به درستی، جامع و قابل قبول بودن داده‌های ریسک از طریق انطباق آن‌ها با سایر منابع داده در بانک،
- ۲- حذف فرآیندهای دستی و تهیه داشبورد،
- ۳- دسترسی کافی به داده‌های مرتبط.

واحدهای اجرایی مدیریت ریسک نقدینگی

مدیریت ریسک نقدینگی دارای یک واحد اجرایی در اداره ارزیابی و کنترل ریسک است که برای تهیه گزارش‌های ادواری و همچنین انجام وظایف محوله با واحدهای زیر در تعامل می‌باشد:

مدیریت امور مالی، معاونت فناوری اطلاعات و ارتباطات، اداره آمار و اطلاعات، اداره سرمایه‌گذاری و امور شرکت‌ها، معاونت بین‌الملل، مدیریت امور اعتبارات و معاونت امور شعب.

برای تهیه گزارش‌های ریسک نقدینگی، بعد از تهیه چارچوب مورد نظر و مشخص نمودن اطلاعات مورد نیاز برای تهیه گزارش، این اطلاعات و سرفصل‌های مربوطه با اداره آمار و اطلاعات به اشتراک گذاشته می‌شود تا صحت آن‌ها از طرف آن مورد تایید قرار بگیرد. بعد از این مرحله، اطلاعات تایید شده و چارچوب مشخص شده، برای ایجاد گزارش در سامانه هوش تجاری، در اختیار معاونت فناوری اطلاعات و ارتباطات قرار داده می‌شود. بعد از ایجاد گزارش در سامانه هوش تجاری بانک، دسترسی به گزارش ایجاد شده بعد از تعیین کمیته سطوح دسترسی خواهد بود.

الزامات گزارش‌گری

واحد اجرایی مدیریت ریسک نقدینگی در راستای انجام وظایف محوله، در فواصل منظم گزارش ریسک نقدینگی را که تحلیلی جامع از وضعیت نقدینگی بانک است، تهیه و در اختیار مدیریت ارشد بانک قرار می‌دهد. همچنین این گزارش در صورت برگزاری کمیته دارایی و بدهی، برای طرح در کمیته در اختیار اداره آمار و اطلاعات قرار گرفته می‌شود.

همچنین بنابر دستورالعمل "الزامات مدیریت ریسک نقدینگی" موضوع بخشنامه شماره ۹۶/۲۵۱۰۸۱ مورخ ۱۳۹۶/۰۸/۰۹ بانک مرکزی ج.ا.ا. و بر اساس الزامات گزارش‌گری در دستورالعمل یاد شده، بانک مکلف شده است ۶ گزارش با عناوین شکاف نقدینگی، نسبت پوشش نقدینگی (LCR)، حدود مقرر برای هر یک از ارزهای مهم، فهرست منابع تامین مالی بانک، فهرست یکصد طرف تجاری بانک، فهرست دارایی‌ها و بدهی‌های ارزی را در مقاطع زمانی یک ماهه تهیه و به آن بانک ارایه نماید. بر همین اساس گزارش‌های مذکور ماهیانه توسط واحد ریسک نقدینگی تهیه شده و به بانک مرکزی ج.ا.ا. ارسال می‌شود.

تهیه یادداشت‌های تشریحی ریسک نقدینگی صورت‌های مالی یکی دیگر از گزارش‌هایی است که در دستور کار این واحد قرار دارد. این یادداشت‌ها در مقاطع زمانی شش ماهه تهیه و جهت افشا در اختیار معاونت امور مالی قرار می‌گیرد.

براساس دستورالعمل الزامات ناظر بر شفافیت بخش ریسک‌های نقدینگی در بازه‌های زمانی ۶ ماهه تهیه و جهت درج بر سایت در اختیار اداره تطبیق و شفاف‌سازی قرار می‌گیرد.

رویه‌های اندازه‌گیری و پایش ریسک نقدینگی

• روش‌های اندازه‌گیری

از آنجایی که علل مختلفی باعث بروز ریسک نقدینگی می‌شوند به همین دلیل روش‌های متعددی برای اندازه‌گیری این ریسک وجود دارد. محدوده روش‌هایی که برای اندازه‌گیری ریسک نقدینگی استفاده می‌شود از محاسبات ساده شبیه‌سازی ایستا تا روش‌های مدلسازی پیچیده گسترده می‌شود.

در بانک گردشگری جهت ارائه به موقع گزارش‌های مربوطه، امکان گردش مناسب اطلاعات فراهم شده است. همچنین گزارش‌های تهیه شده دارای ویژگی‌هایی چون جامعیت - مرتبط و به موقع بودن - قابلیت اعتماد و قیاس پذیر است.

به منظور تخمین نقدینگی و اندازه‌گیری و گزارش‌دهی ریسک نقدینگی از روش‌های مختلفی استفاده می‌شود که در ادامه به چند مورد از این روش‌ها اشاره می‌شود؛

۱- بررسی نسبت‌های مالی

نسبت‌های نقدینگی متداول‌ترین روش برای ارزیابی وضعیت ریسک نقدینگی است و تصویری از موقعیت نقدینگی بانک را با اندازه‌گیری نسبت‌های مرتبط با اقلام مختلف ترازنامه و صورت سود و زیان نشان می‌دهد. از جمله نسبت‌های مورد استفاده در این روش، نسبت تسهیلات به سپرده، نسبت پوشش نوسانات، نسبت آمادگی برای هجوم سپرده‌گذاران، نسبت بدهی‌های ناپایدار، نسبت وضعیت نقدینگی و ... می‌باشند که برای حفظ سطوح مناسبی از دارایی‌های نقد و جلوگیری از زیان ناشی از کمبود آن کاربرد دارند.

نسبت‌هایی که برای ارزیابی وضعیت ریسک نقدینگی، در این بانک مورد استفاده قرار می‌گیرند در چند گروه عمده تقسیم‌بندی می‌شوند که از جمله آن‌ها می‌توان به گروه نسبت‌های مربوط به ریسک تمرکز و گروه نسبت‌های بافرهای نقدینگی اشاره نمود. تعداد نسبت‌های مورد استفاده در بخش ریسک تمرکز و در بخش بافرهای نقدینگی می‌باشند، که این گروه نسبت‌ها همراه با نسبت‌هایی مربوط به هزینه تامین مالی بانک، تسهیلات، فعالیت در بازار بین بانکی و استقراض از بانک مرکزی ج.ا.ا، برای ارزیابی وضعیت ریسک نقدینگی بانک در گزارش‌های هفتگی کاربرد دارند.

۲- رویکرد شکاف جریان‌های نقدی

رویکرد تجزیه و تحلیل شکاف (GAP Analysis) با دو نوع گزارش شکاف ایستا و شکاف پویا، کسری و یا مازاد منابع را در مقاطع مختلف زمانی شناسایی نموده و ابزاری برای برنامه‌ریزی در مواجهه با کمبود/مازاد نقدینگی برای مدیریت فراهم می‌کند.

شکاف ایستا بر اساس سررسید قراردادی دارایی‌ها و بدهی‌ها محاسبه می‌شود، در حالی که شکاف پویا (Dynamic gap) به سررسید رفتاری و احتمالی دارایی و بدهی‌ها اشاره دارد که بر اساس مدل‌هایی نیازمند تخمین می‌باشد.

در گزارش‌های هفتگی تشریح وضعیت ریسک نقدینگی بانک، تجزیه و تحلیل شکاف نقدینگی بر اساس سررسید قراردادی هر یک از اقلام منابع و مصارف بانک در بازه‌های زمانی هفتگی و ماهیانه انجام می‌شود و جریان‌های نقدی ورودی و خروجی بانک در این بازه‌ها مورد پایش قرار گرفته و همچنین با میزان نقدینگی در دسترس مورد مقایسه قرار گرفته و تمهیداتی برای مواجهه با آن اتخاذ می‌شود.

در فاز بعدی از گزارش‌های در دست اقدام، تخمین سررسید رفتاری منابع و مصارف است که در نظر است با استفاده از مدل‌های شبیه‌سازی میزان جریان نقدی ورودی و خروجی پیش‌بینی شود.

۳- استفاده از روش تجزیه و تحلیل سناریو

روش‌های مدل‌سازی میزان مورد نیاز نقدینگی را در شرایط عادی بررسی می‌کنند. برای بررسی شرایطی که اتفاقات خاصی رخ می‌دهد یا احتمال آن می‌رود که اتفاقات خاصی رخ خواهد داد از روش تجزیه و تحلیل سناریو استفاده می‌شود. در این روش با توجه به احتمال رخداد آن رویداد و تاثیر آن بر روی منبع نقدینگی، سناریوهایی را تدوین کرده و بر اساس آزمون بحران، تاثیر آن سناریو را بر روی جریان‌های نقد بانک می‌سنجند.

در این بانک سناریوهایی بر این اساس طراحی شده‌اند که بانک در شرایط نرمال قرار دارد و اتفاق خاصی در محیط داخلی و خارجی آن رخ نداده است. بنابراین فرض گرفته شده، تغییرات جریان‌های نقد ورودی و خروجی که در اینجا عمدتاً سپرده‌ها و تسهیلات هستند، برای ماه آینده با استفاده از داده‌های تاریخی و استفاده از روش‌های آماری پیش‌بینی می‌شود. بدین ترتیب میزان نقدینگی مورد نیاز در شرایط نرمال محاسبه می‌شود. طراحی سناریوهای شرایط بحرانی بر اساس اتفاقاتی است که قبلاً در محیط داخلی یا خارجی بانک رخ داده است. با استفاده از بیشترین تاثیر این عوامل در تغییرات جریان‌های نقدی بانک در گذشته، تاثیر این عوامل در شرایط عادی بانک اعمال شده، و تغییرات جریان‌های نقد ورودی و خروجی و میزان نقدینگی مورد نیاز در بدترین شرایط پیش‌بینی می‌شود.

• روش‌های پایش و کنترل

پایش و کنترل ریسک نقدینگی ابزاری است که به بانک کمک می‌کند تا قابلیت سیستم‌های کنترلی را مورد ارزیابی قرار دهد. از این رو نیازمند سیستم‌های گزارشگری می‌باشد.

در پایش وضعیت ریسک نقدینگی، بانک بایستی حدودی را برای اندازه وضعیت نقدینگی خود، طی محدوده‌های زمانی خاص تعیین کند و آن‌ها را به طور مرتب تحت مراقبت قرار دهد.

در پایش ریسک نقدینگی در این بانک موارد زیر در نظر گرفته شده است؛

۱- رعایت نسبت‌ها در محدوده مقرر که سلامت نظام بانکی و انتظارات مقام ناظر را تامین نماید؛

۲- تدوین بیانیه اشتباهی ریسک و اعمال محدودیت‌های داخلی سازمانی (Self Imposed Constraint)؛

در مورد کنترل ریسک نقدینگی از جمله ابزارهای کنترلی برای پایش ریسک نقدینگی بانک می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- ارائه اطلاعات در خصوص شاخص‌های ریسک نقدینگی جهت مقایسه ارزش آن‌ها با حدود مقرر به صورت دوره‌ای؛
- تصمیم‌گیری در خصوص مدیریت موثر منابع و مصارف؛
- ارائه اطلاعات جهت ارزیابی روند نقدینگی در سطح کل بانک؛
- ارائه اطلاعات در خصوص ترکیب بدهی‌ها به طور کلی و در مورد سپرده‌گذاران عمده به تفصیل؛
- آزمون بحران بر پایه تجزیه و تحلیل سناریو.

در خصوص شیوه کنترل ریسک نقدینگی تصمیم‌گیری در راستای محور یکی از موارد زیر انجام می‌گیرد:

۱- آیا بانک مصمم به تحمل ریسک‌های مزبور است؛

۲- آیا بانک تصمیم دارد ریسک‌ها را کاهش دهد، یعنی اقداماتی برای کاهش ریسک‌های بانک در پیش بگیرد؛ (تقویت نظام کنترل

داخلی)

۳- خروج از فعالیتی که موجب ریسک است.

پایش و کنترل ریسک نقدینگی - ارزی

بنابر بخشنامه الزامات مدیریت ریسک نقدینگی بانک مرکزی ج.ا.ا بانک باید فهرست دارایی‌ها و بدهی‌های مربوط به هر یک از ارزش‌های مهم خود را به تفکیک تهیه نماید که این امر در بانک صورت می‌گیرد.

همچنین بانک موظف است حدود مقرر را برای هر یک از ارزش‌های مهم به تفکیک و مجموع ارزش‌ها محاسبه نماید. از جمله نسبت‌هایی که باید حدود مقرر در آن‌ها رعایت شود به شرح زیر می‌باشند؛

- بنابر "دستورالعمل ناظر بر وضعیت باز ارزی موسسات اعتباری"، انتشار یافته در مورخ ۱۳۹۶/۵/۱۰، حد مجاز خالص وضعیت باز مثبت یا منفی هر ارز حداکثر به میزان ۱۵ درصد سرمایه پایه بانک می‌باشد.
- حد مجاز وضعیت باز مثبت تمامی ارزها حداکثر به میزان ۳۵ درصد سرمایه پایه بانک می‌باشد.
- حد مجاز وضعیت باز منفی تمامی ارزها حداکثر به میزان ۳۰ درصد سرمایه پایه بانک می‌باشد.

در دستورالعمل، ذکر شده است که بانک مکلف است وضعیت باز ارزی هر یک از ارزش‌های مهم خود به تفکیک معادل ریالی و ارز مربوط، معادل ریالی سایر ارزها، وضعیت باز مثبت تمامی ارزها، وضعیت باز منفی تمامی ارزها، وضعیت باز ارزی و همچنین معادل ریالی وضعیت باز طلای خود را در پایان هر روز محاسبه نموده و مورد کنترل قرار دهد.

رویه‌های اصلاحی در موارد تخطی از حدود مقرر نقدینگی

در صورت تخطی از حدود مقرر نقدینگی با توجه به ماهیت هر گزارش، کارگروهی از واحدهای مرتبط تشکیل شده و راه کارهای اصلاحی و برون رفت از شرایط مورد بررسی قرار گرفته، برنامه‌ها مشخص شده و مراتب در کمیته عالی مدیریت ریسک مطرح می‌شود. در صورت تصویب در کمیته، این برنامه‌ها به هیات مدیره ارائه می‌شود. در صورت تصویب در هیات مدیره، برنامه‌ها برای اجرا در اختیار مدیریت ارشد قرار گرفته می‌شود.

سناریوهای اصلی و جایگزین

سناریوی اصلی برای شرایط عادی و سناریوی جایگزین برای شرایط بحران نقدینگی طراحی شده و به تصویب هیات مدیره رسانده می‌شود. سناریوهای اصلی و جایگزین با تغییر در شرایط و متغیرهای داخلی بانک از جمله تغییرات ایجاد شده در تصمیم‌های مدیریتی، قراردادهای جدید و همچنین تغییر در متغیرهای خارجی مانند تغییرات شرایط اقتصادی و سیاسی، تغییرات نرخ بهره و همچنین تغییر در ریسک اعتباری و شهرت بانک باید بازنگری شود.

در این بانک سناریوهای اصلی بر اساس شرایط عادی بانک طراحی شده‌اند. یعنی با فرض اینکه شرایط خاصی پیش نخواهد آمد روند تغییرات جریان‌های نقد ورودی و خروجی بانک با استفاده از روش‌های استنباط آماری و یادگیری شبکه‌های عصبی بدست آمده و وضعیت جریان‌های نقدی ماه آینده بانک با استفاده از داده‌های تاریخی پیش‌بینی می‌شود. بدین ترتیب نقدینگی مورد نیاز بانک در شرایط نرمال پیش‌بینی خواهد شد. در طراحی سناریوهای جایگزین شرایط بحرانی در نظر گرفته می‌شود. شرایط بحرانی می‌تواند ناشی از شرایط خاص اقتصادی (از جمله افزایش نرخ ارز، افزایش قیمت مسکن و...)، یا شرایط خاص داخل بانک (از جمله ریسک شهرت و یا سایر ریسک‌ها) و یا قوانین دستوری بانک مرکزی ج.ا.ا (از جمله کاهش و یا افزایش دستوری نرخ سپرده‌ها) باشد. در طراحی سناریوها، تاثیر هر کدام از این سناریوها به تنهایی و به مجموع، در تغییرات جریان‌های نقد مورد بررسی قرار می‌گیرد.

کنترل عملکرد صحیح مدیریت ریسک نقدینگی

در بانک‌ها از مدل سه خط دفاعی برای افزایش اثربخشی سیستم مدیریت ریسک استفاده می‌شود. فرض اساسی این مدل آن است که تحت نظارت و هدایت مدیریت ارشد و هیات مدیره، سه خط دفاعی جداگانه در بانک برای مدیریت اثربخش ریسک لازم است. سیستم کنترل داخلی کارآمد، می‌بایست اثربخشی و کارایی سیستم مدیریت نقدینگی را به وسیله واحد حسابرسی داخلی به طور مستمر مورد بررسی و ارزیابی قرار دهد.

لذا اطمینان بخشی به هیات مدیره و هیات عامل در رابطه با اثربخشی مدیریت ریسک نقدینگی از وظایف ذاتی حسابرسی داخلی است.